

feministes willen sommige ideeën (zoals het begrip 'vrouw') deconstrueren om zo nieuwe (gelijkwaardige) verhoudingen tot stand te kunnen brengen. In menige bijdrage wordt geworsteld met de erfenis van de heren Marx en Freud. Misschien zou men eens verder kunnen kijken.

Tamara van Uitert

E. Jonker, P. van Hees, ed., *Geschiedenis in Utrecht. Bestaat er een Utrechtse School in de geschiedbeoefening?* (Utrechtse historische cahiers, XV (1994) iii; Utrecht: Vakgroep geschiedenis Rijksuniversiteit Utrecht, 1994, 85 blz., f20,-, ISBN 90 72131 26 6).

Deze aflevering van de Utrechtse historische cahiers bevat een zevental historiografische voordrachten rond een centrale vraag, waar geen van de sprekers eigenlijk goed raad mee weet. Voorzover gesteld beantwoordden ze allen deze vraag uit de titel ontkennend. De mediëviste Mayke de Jong rekent in een bijzonder aardige beschouwing (over geschiedenis en antropologie) af met haar Amsterdams verleden, waar na 1945 de Utrechtse Oppermann-traditie onder Niermeyer en Van de Kieft nog een grote bloei beleefde, terwijl Utrecht met Enkelaar en Hugenholtz duidelijk andere wegen insloeg. J. L. van Zanden schildert een aardig portret van de Amsterdammer Van Dillen, die in 1949 op de leeftijd van 65 jaar te Utrecht hoogleraar werd. Diens werk is duidelijk aan een herwaardering toe en hoe jammer is het niet dat zijn archief grotendeels met de vuilnisman is meegegeven. De aflevering bevat nog een kort portret: dat van de zo geëngageerde oudhistoricus Thiel door H. C. Teitler. Waar kwam dat zo uitgesproken engagement vandaan? Was zijn persoonlijkheid er de bron van of had het ook te maken met een bepaalde stroming in de beoefening van de oude geschiedenis, die actualisering van de oudheid noodzaak vond? Van Goor geeft een uitvoerig en evenwichtig relaas over Utrecht en de koloniale geschiedschrijving. Wat losser van structuur zijn tenslotte de bijdragen van Leen Dorsman, Ed Jonkeren Piet van Hees. De laatste behandelt de Utrechtse 'journalistieke' traditie belichaamd in het werk van G. W. Kemkamp, Pieter Geyl en C. D. J. Brandt.

P. B. M. Blaas

J. Tollebeek, *De ijkmeesters. Opstellen over de geschiedschrijving in Nederland en België* (Amsterdam: Bert Bakker, 1994, 249 blz., ISBN 90 351 1399 3).

De opstellen in dit boek zijn alle, zegt Tollebeek, 'exercities op het terrein van de geschiedenis van de geschiedschrijving' (9). Vanuit deze bescheiden opstelling weet de auteur in tien artikelen een boeiend beeld te schetsen van de ontwikkeling van de geschiedschrijving in Nederland en België. Daartoe is het boek opgedeeld in drie afdelingen.

In de eerste afdeling, onder de titel 'Het historisch bedrijf', ligt het accent op de ontwikkeling van de historische infrastructuur in de jaren 1870-1914. Tollebeek beschrijft in 'De machinerie van de geschiedenis' (17-35) de opkomst van universitaire opleidingen, vakbladen, historische seminaries, bronnenedities, hulpwetenschappen, en dergelijke. 'De geschiedenis werd een discipline, maar zij werd ook gedisciplineerd. De historische infrastructuur bood daartoe de geëigende controle-, uitsluitings- en uniformeringsmechanismen' (33-34).

Tollebeek gaat in de tweede afdeling ('Oude en nieuwe kaders') op zoek naar de externe factoren, met name politieke en mentale, die bepalend zijn geweest voor de ontwikkeling van

de geschiedschrijving. Het historisch bedrijf bevond (en bevindt) zich immers niet in het luchtledige; externe factoren oefenen er ook invloed op uit. Het artikel 'Enthousiasme en evidentie' (57-74) behandelt de Belgisch-nationale geschiedschrijving in de vorige eeuw. Hoewel er al vijftig jaar sprake was van een nationale Belgische geschiedschrijving, veranderde de Belgische onafhankelijkheid in 1830 'de kleur' ervan: 'zij zou worden gedragen door een romantisch elan, dat haar niet alleen kracht, maar ook een nadrukkelijk pathos gaf' (58).

Hoe mentale kaders invloed kunnen hebben op de geschiedschrijving komt duidelijk naar voren in het artikel over het finalisme in de geschiedschrijving: 'Geschiedenis meteen doel' (92-117). Hierin laat hij onder andere zien hoe — de marxist — Romein de Figuren die in *Erflaters van onze beschaving* worden geportretteerd, koos op grond van zijn opvatting dat de geschiedenis een proces van geleidelijk voortschrijdende emancipatie en democratisering was. 'Slechts die figuren werden geportretteerd die een nieuwe stap op de weg van de vervolmaking van het door de Romeinen voorgestane ideaal hadden voorbereid' (109). Alleen vanuit deze optiek is hun keuze voor onder andere de katholieke voorman Schaepman te begrijpen.

In de laatste afdeling ('Idealen, beelden, polemieken') komt Tollebeek op het spoor van 'de enige boventijdelijke regel' in de geschiedschrijving: 'de historicus ijkt, maar vooral: hij herijkt. Hij herijkt het verleden; hij herijkt, soms op iconoclastische wijze, de beelden van het verleden' (12). In dit deel wordt onder meer in 'De middeleeuwen dromen' (179-202) een beschouwing gewijd aan Huizinga, die in *Herfstij der middeleeuwen* de cultuur van de veertiende en vijftiende eeuw opnieuw langs de meetlat had gelegd en, zoals bekend, een cultuur in verval vond.

Het Nederlands-Belgisch perspectief dat Tollebeek in dit boek hanteert, is enigszins merkwaardig. Blijkbaar heeft hij dit zelf ook gevoeld, want hij schrijft in zijn inleiding: 'Dat Nederlandse en Belgische historici elkaar in deze bundel ontmoeten, vindt zijn grond in de door beide groepen als een uitdaging ervaren historische gebondenheid van beide naties' (10). Had hij dan niet met evenveel recht bijvoorbeeld een Nederlands-Indonesisch perspectief kunnen kiezen? Overigens is zijn keuze voor een binationale invalshoek niet zo rigoureuus in zijn uitwerking. In sommige opstellen is weliswaar expliciet de Nederlands-Belgische verhouding tot onderwerp gemaakt. In andere is er sprake van een comparatieve aanpak van de ontwikkelingen in beide landen. In een derde categorie ontbreekt het binationale perspectief echter geheel; deze stukken dienen we echter volgens Tollebeek 'als een uitdijping van of een vervolg op' (10) de andere artikelen te lezen.

Niettemin is Tollebeek erin geslaagd, in dit stilistisch goed geschreven en zowel redactioneel als uiterlijk goed verzorgde boek, een belangwekkend beeld te schetsen van de veranderende percepties van het verleden en van de geschiedschrijving. Alle artikelen zijn eerder verschenen in de periode 1989-1994 in diverse tijdschriften, waaronder *Theoretische geschiedenis* en *Ons Erfdeel*. Diverse artikelen zijn ook als lezing uitgesproken.

Henry Hermesen

H. L. Wesseling, *Onder historici. Opstellen over geschiedenis en geschiedschrijving* (Amsterdam: Bert Bakker, 1995, 357 blz., f 45,-, ISBN 90 351 1446 9).

Onder historici, reeds de vierde bundel van de Leidse hoogleraar algemene geschiedenis H. L. Wesseling, opent met een geruststelling aan het adres van de kennelijk vermoeide redacties en recensenten: dit is voorlopig wel de laatste bundel. Het is een loze bewering gebleken. Nog vóór